

Základní program pro Stranu evropských socialistů

Výstavba, společné zájmy a opěrné body z německé perspektivy

BJÖRN HACKER, GERO MAASS
prosinec 2010

- Hospodářské, sociální a ekologické výzvy 21. století překračují hranice. Jen bude-li sociální demokracie v Evropě sjednocena, může se chopit příležitosti a splnit požadavek na utváření evropeizace a globalizace, který sama formulovala.
- Proto předseda SPD Sigmar Gabriel na posledním sjezdu Strany evropských socialistů navrhl, aby byl vypracován společný základní program všech sociálně-demokratických stran v Evropě.
- Tento náročný záměr spadá do doby po prohraných volbách a poté, co „třetí cesta“ jako převládající vzor uplynulých desetiletí zřejmě narazila na své hranice, do doby obsahově nového nástupu sociální demokracie v celé Evropě.
- Autoři představují, co je nezbytné a co brání sociálně-demokratickému vyprávění o Evropě, a z německé perspektivy formulují první obsahové a organizační opěrné body společně programové práce.

Obsah

Dvojitá výzva – nový nástup v mezinárodním i evropském rámci.....	5
Východisko – co je evropské sociální demokracii společné a co ji rozděluje	5
Opěrné body sociálně-demokratického příslibu budoucnosti pro Evropu	7
Formulace integrační perspektivy.....	7
Další vývoj hospodářské integrace	7
Posilování sociální dimenze.....	8
Základní cesta – ustavení sociálně-demokratického evropského konventu.....	8

Dvojitá výzva – nový nástup v mezinárodním i evropském rámci

Sjezd Strany evropských socialistů (PES) v Praze v prosinci 2009 nejenom odmetl střepy evropských voleb – v mnoha zemích prohraných. Jednak byl obsahově zaměřen vpřed – jako hlavní priority evropské politiky byly pro nejbližší roky určeny opětná regulace finančních trhů, boj proti změně klimatu a požadavek na smlouvu o sociálním pokroku. Jednak bylo rozhodnuto o institucionálním posílení PES, např. záměrem užití spolupráce vedoucích představitelů jednotlivých stran, uvědomělejším otvíráním vůči jiným společenským skupinám a aktérům, cílevědomější integrací příštího volebního manifestu PES do programů členských stran pro evropské volby a nominací společného kandidáta pro úřad předsedy Evropské komise před příštími evropskými volbami. Ze sjezdové rozpravy utkvělo delegátům v paměti především varování předsedy německé SPD Sigmara Gabriela, že závazek k posílení PES se musí projevit také v konkrétní politice. K tomu je nutné vypracovat společný základní program, jakož i najít shodu o některých evropských tématech, která by měla být přednostně a souběžně projednána ve všech členských stranách.

Jak si však představit společný základní program dvaatřiceti různými způsoby organizovaných a zainteresovaných sociálně-demokratických a socialistických stran v Evropě? I když sílí budování PES jako strany, i když rostoucí obsahový soulad a koordinace členských stran je sdílen většinou aktérů, není ještě zaručen úspěšný průběh tohoto vývoje. Zaznamenat základní společné úvahy a politické perspektivy sociální a demokratické Evropy budoucnosti, to je náročný projekt. Cesta k němu vyžaduje zevrubnou poziční analýzu v sociálně-demokratické rodině, zvažování možných důrazů a přibrání členské základny. Přitom platí, že v těchto základních otázkách musí být posílen dialog s odbory, neboť ty jsou přece rozhodujícím strategickým partnerem sociální demokracie ve společnosti.

Co víc: Výzva k vypracování základního programu spadá do doby, v níž jsou sociálně-demokratické strany ve svých zemích pod značným tlakem. Podílejí se už jenom na osmi vládách z 27 států EU. Změna evropské mapy stran je charakterizována zčásti dramatickou ztrátou důvěry vůči středovým stranám ve spojitosti s přírůstkem populistické strany na pravém a levém okraji politického spektra. V mnoha zemích už není „sociální demokracie“ totožná s politickým sociálně-demokratickým hnutím. Profilace na evropské úrovni se shoduje s potřebným novým nástupem na úrovni národní.

Předkládaný dokument se zabývá evropskou dimenzí této dvojitá výzvy. V prvním kroku je tématem to, co je sociální demokracii v Evropě společné a co ji rozděluje. Na tomto základě jsou pak třikrát identifikovány dva komplexní témata, jež by mohly představovat opěrné body základního programu PES z německé perspektivy. Na závěr je uvedena myšlenka sociálně-demokratického evropského konventu jako hlavního dějiště pro počínající základní debatu.

Cílem německé sociálně-demokratické evropské politiky by měla být unie sociální péče a bezpečnosti. V tomto dokumentu se soustředíme nejdříve na otázky demokratické úpravy a integrační perspektivy, hospodářské integrace a sociální dimenze. S pohledem na bezpečnostní politiku by šlo především o důvěryhodnou preventivní intervenční politiku, souvislé vytváření nástrojů zahraniční politiky ve smyslu vlastní evropské mírové politiky, společnou a ve zdrojích úspornou obrannou politiku a přiměřený ohled na výzvy přeshraničních hledisek vnitřní bezpečnosti. Otázky globální úlohy Evropy, jakož i společné zahraniční a bezpečnostní politiky nejsou bez překážek, nicméně probíhající diskuse jsou s ohledem na společná východiska řešení nadějně.

Východisko – co je evropské sociální demokracii společné a co ji rozděluje

Regulace globalizace a v této souvislosti zejména další uspořádání evropské integrace nabízí sociálně-demokratickým stranám hlavní politické pole, na němž se mohou profilovat. Politické působení, jež chce být víc než pouze záležitostí všedního dne, vyžaduje projekt, jemuž lze přiřadit kroky. Takovým projektem může být trvalé zajištění sociálního standardu navzdory náchylnosti světového trhu ke krizím, důsledná výstavba sjednocené, prosperující a mírumilovné Evropy, která přispívá ke spravedlivému světovému řádu.

Avšak proti formulaci společného zacílení sociálně-demokratické rodiny v evropské politice se staví různé faktory. Tyto faktory spočívají ani ne tak na nedostatečném poznání nutnosti souvislého a koordinovaného postupu evropských sociálních demokratek a sociálních demokratů. PES pracuje právě tak jako frakce Pokrokové aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu už léta na iniciativách, které mají zdůrazňovat společné motivy, odsouhlasená stanoviska nastolovat jako součást denní politické agendy; totéž platí i v souvislosti s volbami do Evropského parlamentu. Právě příprava mani-

festu pro volby do Evropského parlamentu, manifestu, s nímž by souhlasily všechny členské strany PES, může platit jako stále integrovanější proces, jenž v roce 2009 poprvé odrážel víc než nejmenšího společného jmenovatele. Přesto existují překážky strategie evropské politiky, která by byla celistvá a jejíž skryté souvislosti spočívají zčásti v odlišných existujících strukturách členských stran a v jejich specifickém prostředí. To se projevuje zejména:

- v rozdílných profilech evropských sociálně-demokratických a socialistických stran, kde značnou proměnlivost vykazují nejenom dané příběhy jejich vzniku, členské struktury a organizační zásady, ale i jejich zakotvení v dané politické kultuře, volebním systému a politickém diskursu;
- v činnosti stran ve vzájemně oddělených světech kapitalismu sociálního státu, rozdílné hospodářské modely výroby a organizační zásady sociálního státu vyžadují od sociální demokracie specifické, jednotlivým světům sociální péče přizpůsobené odpovědi;
- v rozdílných požadavcích stran na normativně chápaný evropský sociální model a účelnost Evropské unie, ačkoliv na jedné straně je uvažována perspektiva federálně utvářené politické unie, na straně druhé je rostoucí evropeizace posuzována kriticky až odmítavě.

Proti těmto aspektům, jež odhalují mnohotvárnost sociálně-demokratické identity v Evropě, stojí vývoj, jenž oslabuje potenciální nebezpečí možného trvalého setrávání v oddělených táborech různého sociálně-demokratického původu:

- Evropská sociální demokracie je v defenzivě. Velká většina sociálně-demokratických a socialistických stran v Evropě tak čelí týmž výzvám – aby reagovala na to, že zmizely klasické voličské a členské struktury a aby se střetla s tlakem nových pravicově populistických hnutí, změkklých konzervativců a stran nalevo od sociálních demokratů. Existuje dále naléhavá nutnost vystřídat Třetí cestu, jež narazila na svou hranici, novým sociálně-demokratickým vyprávěním, jež současně koriguje vzdálenost od základních sebeidentifikačních hodnot sociální demokracie a nahradí nadvládu trhu z doby před finanční a ekonomickou krizí novým sociálně-demokratickým vzorem.
- Krize bezohledně odkryla strukturální slabiny a nedostatky ekonomického integračního procesu EU. Dlouho

hájené sociálně-demokratické přání skutečné sociální dimenze, stavěné rovnoprávně vedle pokračující hospodářské integrace, se nesplnilo. Nedostatečná politická koordinace, krajní hospodářské nerovnosti a utužování konkurence členských států o nejlepší přizpůsobení svých sociálních systémů dění na trhu svědčí o nutnosti nového politického východiska, které by překonávalo socio-ekonomickou různorodost Evropy. Napomoci hledání společných řešení by přitom mohlo pozorování oněch tendencí, jež ukazují, že kdysi zjištěné oddělení na skandinávské, konzervativní, liberální a základní světy sociální péče se změkčuje nadnárodním pronikáním politických reformních opcí a na nich spočívajícím souběžným vývojem. Tak můžeme rozeznat řadu shodných národních ekonomických, sociálních a politických strukturálních znaků, jimiž se státy EU – jako celek – odpoutávají od jiných hospodářských prostorů. Především ve srovnání s American Business Model nebo vývojem v Japonsku a Koreji k tomu můžeme počítat: rozvinutý a intervence schopný stát; systém sociálního zabezpečení spočívající na daních nebo příspěvcích; aktivního jednání schopné odbory s požadavkem společensko-politických změn; veřejnost, která si je vědoma významu, který má sociální spravedlnost pro zachování sociální soudržnosti; politická kultura, ve které mají své místo strany ze sociálně-demokratického hnutí; právní systém, jenž zakotvuje základní sociální práva a prvky hospodářské demokracie; tradice dlouhodobě orientovaného vedení podniků a společenská odpovědnost soukromého vlastnictví. Ještě více se všude ukazují podobné důsledky finanční a hospodářské krize, která se teď proměňuje v krizi státních rozpočtů. Ve znamení státního zadlužování bude příští dekáda ve všech zemích v přísném režimu úspor, který hrozí jasně omezit prostor pro jednání státu a utváření poměrů, současně však může být příležitostí pro nový začátek politické koordinace.

- Velikost EU a její rostoucí význam a spolupůsobení v nejrůznějších politických oblastech členských států už nedovoluje, aby byly tabuizovány nebo ignorovány otázky budoucnosti svazu států nebo aby i nadále přetrvávala důvěra v sílu pozvolné integrace podle „Monnetovy metody“. Občanky a občané Evropy požadují od politických aktérů zprávu o tom, kam cesta směřuje, a očekávají přesvědčivé koncepty jejího utváření. Je povinností právě sociální demokracie, jež byla ve svých dějinách vždycky orientována mezinárodně, nabídnout jako dlouhodobý projekt vlastní vizi evropského sociálního modelu, která se odráží v dnešním politickém jednání.

Opěrné body sociálně-demokratického příslibu budoucnosti pro Evropu

V průsečíku vnitřní a zahraniční politiky je EU dnes nejdůležitějším bodem nejenom pro právě platnou zahraniční politiku členských zemí EU. Národní utváření politiky je téměř v každém oboru myslitelné už jenom evropsky. Evropská unie sociální péče a bezpečnosti se jako hodnověrná a nosná cílová perspektiva ve smyslu sociální demokracie orientuje na společnou záruku vnitřní a vnější bezpečnosti, hospodářský prostor s vysokým inovačním potenciálem, otvírání rozsáhlých příležitostí pro život, vzdělání a povolání pro každého, dalekosáhlé sociální zajištění a spravedlivé rozdělení rizika. S modelem své politiky by se EU mohla stát v nestabilním multipolárním světě místem blahobytu, bezpečnosti a demokracie.

Cesta tam je však kamenitá – zejména s hodnotovými požadavky vycházejícími ze sociální demokracie. EU bojuje v tuto dobu zvláště se skutečností, že evropské společenství nemá dostatečný společenský ohlas. Vzdálený Brusel se mnoha občanům zdá nedemokratický, připadá jim jako trojský kůň globalizace, jenž na svůj prapor jednostranně napsal liberalizaci a otvírání trhu. Dnes je velmi rozšířen euroskepticismus; jako následný jev není daleko odmítání evropské myšlenky. Mnozí proto vidí svou spásu opět v národním státu. Jeho znovuzrození však sotva dokáže mnoho učinit pro řešení obtížných problémů ve světě nových mezinárodních mocenských struktur a vzájemné závislosti. Obor působnosti a regulační kompetence mají zapotřebí evropský doplněk. Evropa představuje formu proměňující se státnosti, v níž vznikly nové formy mezistátního, kosmopolitního a společenského jednání. Projekt společného základního programu sociálně-demokratických a socialistických stran Evropy se chopil potřeby a nutnosti integrujícího vyprávění. To musí brát ohled na existující rozdíly, musí proměnit různorodost výchozích stanovisek, situací a požadavků na červenou nit, kterou mohou všichni následovat, která však současně běží k náročnému cíli. Přitom existuje nebezpečí sklouznutí k minimálnímu kompromisu – nebezpečí musíme poznat a obejít.

Z německé perspektivy by se mělo sociálně-demokratické evropské vyprávění opřít o následující opěrné body:

Formulace integrační perspektivy

Demokratické společenství hodnot. Evropská sociální demokracie zastává základní hodnoty svobody, rovnosti, setrvalosti a solidarity. Mají-li být v evropském mnohoú-

rovňovém systému zaručeny v plném rozsahu, měla by být rozšířena politická účast občanek a občanů. Lisabonskou smlouvou byl posílením Evropského parlamentu učiněn krok správným směrem, avšak Evropa by měla zaujmout důležitější úlohu také v parlamentarismu členských států. Důsledná evropeizace národních parlamentů a stran v nich zastoupených, samospráv, jakož i sociálních partnerů by mohl s trochou odvahy přinést více demokracie. Sociálně-demokratické základní hodnoty by měly být zaručeny v každém místě EU. Ve středu pozornosti by měla být evropská kompetence k uplatňování svobody od diskriminace, rovnosti příležitostí, rovnosti pohlaví a k utváření migrace a integrace. V rámci požadavku na podporu rozvoje a demokracie by měly být demokratické hodnoty zastoupeny také ve vztazích se zahraničím.

Evropský spolkový stát. Evropská sociální demokracie by měla jít za ideálem unie politické. Dynamika ekonomické integrace by měla mít trvale silnější doprovod sociální a demokratický. Pozvolna by se mělo pracovat na uskutečňování demokraticky koncipované a federálně budované Evropy, která disponuje parlamentně odpovědnou vládou na základě evropské ústavy. Přitom by neměl vzniknout žádný superstát, který soustřeďuje centrálně všechny kompetence, nýbrž evropská federální republika s dvoukomorovým systémem, jenž se vyznačuje novými formami přeshraniční a nadnárodní výměny a usnášení. Postup na dlouhé cestě k evropské republice by měl nastat, bude-li třeba možný pro menší skupinu států; sociálně-demokratické jednání by se nemělo vyznačovat čekáním na posledního pochybovače o prohloubené integraci, nýbrž odvážným provedením demokratického posunu.

Další rozvoj ekonomické integrace

Regulovaná konkurence. Evropská sociální demokracie by měla hájit nové zhodnocení vztahu mezi trhem a státem a zejména nové pojetí regulace na evropském vnitřním trhu a v hospodářské a měnové unii. Závod o nejnižší daně, mzdy a vedlejší mzdové náklady by měl být ukončen minimálními normami v několika politických oborech ve prospěch celoevropské rozvojové perspektivy. Prioritu vedle regulace evropského finančního trhu by mělo mít vyrovnání evropských socioekonomických různorodostí. To by mělo být zaručeno úzkou koordinací prostřednictvím sociálních partnerů institucionalizované mzdové politiky, transferovými mechanismy, výstavbou centrálního rozpočtu generovaného z vlastního daňového zdroje a evropským pojištěním proti nezaměstnanosti. Zcela obnovená evropská hospodářská koordinace by měla

nabídnout vedle sjednocené měnové politiky eurozóny makroekonomické řízení, v němž se uplatní celé spektrum „policy mix“ prostřednictvím členských států, sociálních partnerů a ústřední banky.

Ekologická setrvalost. Evropská sociální demokracie podporuje mezinárodní průkopnickou úlohu Evropy v ochraně klimatu. Po společných kvantitativních cílech ke snižování skleníkových emisí, ke stupňování energetické efektivity a k rozšiřování regenerativních energií musí na národní úrovni následovat posílená konkrétní realizační opatření. Přitom by mělo jít o střednědobě téměř úplnou přestavbu dnešního modelu výroby a mobility – požadován je nový, sociální růst. Podněty ke strategické ekologické průmyslové a energetické politice a k investicím do výzkumu alternativních zdrojů, setrvalým výrobním procesům a mobilitě šetrné vůči životnímu prostředí jsou bezpodmínečně nutné, má-li být odvrácena klimatická katastrofa a současně upevněno vedoucí postavení Evropy na trhu se zelenou technologií. Zvláštní zřetel evropské sociální demokracie by měl být věnován sociálním důsledkům zdražování energie, surovin a mobility jakož i umožnění ekologické industrializace v rozvojových a prahových zemích.

Posilování sociální dimenze

Evropská sociální unie. Evropská sociální demokracie by měla vyhradit nejvyšší prioritu dosud zanedbávanému aspektu sociální integrace EU. Vedle projektů vnitřního trhu a hospodářské a měnové unie by měla nyní stejné postavení zaujmout evropská unie sociální. Přitom nejde pouze o sjednocení systémů sociálního pojištění, nýbrž o shodu na paktu sociální stability, který tvoří závazný evropský koordinační rámec. Zejména by měla být ve společném sociálněpolitickém rámci koordinována výše minimálních mezd, sociálních výdajů a investic do vzdělání. Výchozí podmínky u starých a nových zemí (především ze střední a východní Evropy) jsou rozdílné. Jde-li v západní Evropě o zajištění pevné budoucnosti, zápasí sociální demokracie ve střední a východní Evropě o profil a výstavbu svých systémů sociálního pojištění. Aby nemusely jednotlivé státy čelit přehnaným požadavkům a jiné se nemusely obávat poklesu úrovně svého sociálního standardu, měly by se všechny politické cíle sociální unie soustředit na danou ekonomickou způsobilost členských států. Z toho by automaticky vyplynulo rozdělení kompetence mezi evropskými institucemi a sebeurčením sociálních států. K uplatnění hospodářské demokracie v Evropě by měly být přeshraniční hospodářské aktivity silněji doplněny celoevropskými právy pracujících. Při

postupujícím propojení trhů by měly být možnosti pracujících na účasti a spolurozhodování zajištěny nadnárodními zákony. K tomu by měl být na všech úrovních posílen sociální dialog a evropské závodní rady a uplatněn evropský právní rámec pro přeshraniční tarifní spory a vyjednávání včetně evropského práva na stávku.

Evropa otevřená vůči světu. Sociální demokracie by měla chápat migrační a integrační politiku jako budoucí klíčová a průřezová témata evropské hospodářské a sociální politiky. Dotýkají se politické kultury EU a měla by být evropsky utvářena obsáhlým základem dohodnutého řízení přistěhovalectví a integrační iniciativy. Přitom by mělo být dbáno na to, že Evropa není jenom společenstvím hospodářským, nýbrž i společenstvím hodnot. Rovné zacházení na trzích práce, antidiskriminace a integrace v sociální a vzdělanostní politice by měly řídit jednání s přistěhovalci (muži i ženami). Na pozadí hospodářských a demografických změn by měl být pro EU vypracován koncept přistěhovalectví výdělečně činných, jenž by měl zejména kvalifikovaným pracujícím mužům i ženám nabídnout možnost trvalého přistěhování a zaručit jim rozsáhlá práva pohybu po celé EU. Uprchlíci by měli mít možnost rozšířených rámcových právních podmínek a rozsáhlé nabídky integrace. Účinná evropská migrační politika by měla vždy pomýšlet také na zlepšování situace v zemích původu přistěhovalců a podněcovat k tomu.

Základní cesta – ustavení sociálně-demokratického evropského konventu

Základní program stranické politiky může být přesvědčivý jenom tehdy, když vznikne stranou každodenního politického jednání, zkoumá závažná tematická pásma, pokud jde o jejich „zásadní“ obsah, neskrývá spory, nýbrž vyvažuje národní tradice se společnými názory a zásadami a na tomto základě uvažuje o dlouhodobých cílech.

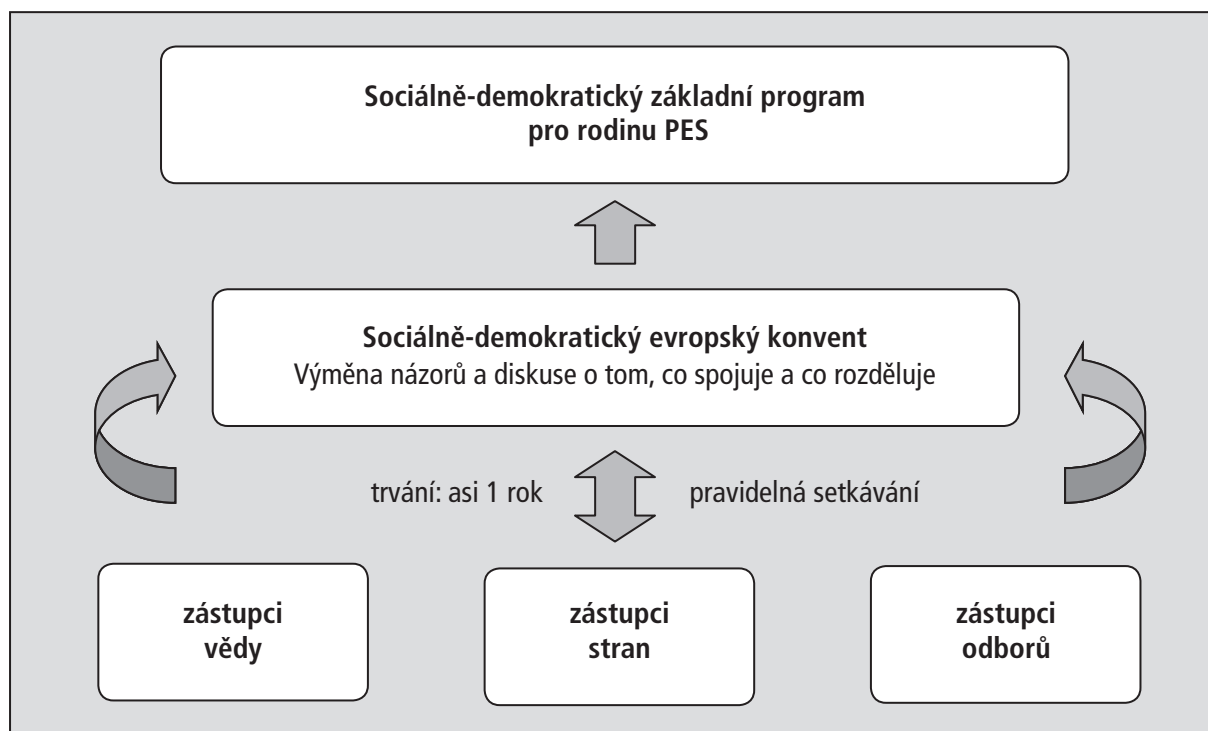
Během přípravy programu je nezbytná hlubší analýza toho, co sociální demokracii v Evropě spojuje a co ji rozděluje. K tomu by bylo vhodné ustavit sociálně-demokratického evropského konventu, v němž by se zhruba po dobu jednoho roku pravidelně scházeli zástupci stran a aktivní členové různých funkčních skupin se zástupci vědy, odborů a organizací a institucí důležitých pro sociální demokracii, aby diskutovali o hlavních obsahových bodech základního programu a definitivně je stanovili. Tak by byla zaručena „základnost“ projektu, zavázány by byly členské základny a možné konflikty by mohly být

diskutovány s výhledem na řešení (viz diagram). Takový evropský konvent by mohl být ustaven poté, co byly uvedeny první opěrné body základního programu vedoucími představiteli stran a po jejich komentování v členských stranách, ve druhém kroku, než by v roce 2013 došlo ke konečnému usnesení. Časová perspektiva připouští takový několikastupňový postup s ohledem na termín příštích evropských voleb.

Jen bude-li sociální demokracie v Evropě sjednocena, může se chopit příležitosti a splnit požadavek, který sama formulovala na utváření evropeizace a globalizace.

Hospodářské, sociální a ekologické výzvy 21. století mají povahu výzev přeshraničních. Přijmout tyto nadnárodní výzvy a sociálně i demokraticky je zvládnout je pro sociálně-demokratické a socialistické strany Evropy kolektivní úkol. V daných spektrech národních stran, jakož i v kruhu evropských stranických rodin jsou pouze ony zmocněny ke zvládnutí tohoto úkolu pro budoucnost. S projektem společného základního programu je k tomu položen evropský základ, což by se mohlo také kladně projevit na jejich postavení a profilaci v příslušných národních politických arénách.

Diagram: Ustavení sociálně-demokratického evropského konventu

O autorech

DR. BJÖRN HACKER je pracovníkem Oddělení mezinárodních politických analýz ve Friedrich-Ebert-Stiftung v Berlíně.
kontakt: bjoern.hacker@fes.de

DR. GERO MAASS je vedoucím Oddělení mezinárodních politických analýz ve Friedrich-Ebert-Stiftung v Berlíně.
kontakt: gero.maass@fes.de

Impressum

Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., zastoupení v České republice
Zborovská 27, Praha 5, 150 00

Za česká vydání publikační řady IPA odpovídá:
Anna Kárníková, Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., zastoupení
v České republice

Tel.: +420 224 947 076
Fax: +420 224 948 096
www.fesprag.cz

Objednávky/Kontakt:
fes@fesprag.cz

Mezinárodní politická analýza (Internationale Politikanalyse, IPA) je analytická sekce oddělení Mezinárodní dialog (Internationaler Dialog) centrály Friedrich-Ebert-Stiftung v Berlíně. V našich publikacích a studiích zpracováváme zásadní témata evropské a mezinárodní politiky, ekonomiky a společnosti. Naším cílem je rozvíjet doporučení a scénáře pro politickou aktivitu z pohledu sociální demokracie.

Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusí nezbytně vyjadřovat stanovisko Friedrich-Ebert-Stiftung.

ISBN 978-80-904827-5-3
Orig.: ISBN 978-3-86872-553-7